

Král barev F. J. Materna

12.12.2024 - | Městská část Praha 7

Jak už napovídá název, u zrodu této „první české továrny na barvy, laky a fermeže“ stál podnikatel František Josef Materna. Narodil se v roce 1858 v Nové Pace do rodiny Maternových, kteří v městečku v severovýchodních Čechách provozovali výrobu punčoch. Svůj původ údajně odvozovali od kdysi poměrně významného šlechtického rodu Maternových z Květnice. František se ale rozhodl zkusit štěstí v hlavním městě království, tedy v Praze, kam se přestěhoval koncem roku 1881. V lednu 1882 zde získal živnostenský list pro obchodování s barvami a materiálním zbožím. První obchod si otevřel v domě v tehdejší Bredovské ulici (dnes Politických vězňů) č. p. 913 na Novém Městě. O půl roku později, na podzim 1882, si nechává zapsat do obchodního rejstříku firmu pod vlastním jménem. Ta už se měla specializovat na výhradně na obchod s výrobky později neodmyslitelně spjaté s Maternovým jménem - barvy, laky, fermeže a obecně nátěrové hmoty. V roce 1885 došlo v Maternově životě k zásadní změně - oženil se. Pro svou nevěstu si „došel“ do svého rodiště Nové Paky a stala se jí slečna Julie Fuchsová. Do manželství přinesla věno ve výši 10 000 zlatých, což byla pravděpodobně vítaná finanční injekce pro Maternovo podnikání. V roce 1890 se Maternův obchod stěhuje na lepší adresu, do Zlatnické ulice č. p. 1126, kde fungoval nejen přímý prodej zboží, ale i velkoobchod.

Rozšíření provozu

Ani zvětšení obchodu a přesun na lepší místo neměly být pro mladého obchodníka strop. V téže době se Materna začal rozhlížet po prostorách, které by mohl využít pro výrobu nátěrových hmot ve vlastní režii. Volba nakonec padla na již existující tovární areál, který se nacházel v Holešovicích při křížení ulic Dělnické a Osadní. Zde na počátku osmdesátých let vybudoval továrnu na „výrobu bronzových a knihtiskařských barev a vaření fermeže“ pardubický rodák Josef Bulis (1848-?). Podnikatel Bulis měl pravděpodobně už koncem osmdesátých let ekonomické problémy, které vedly ke krachu jeho firmy, v únoru 1893 tak tovární objekt koupil v exekuční dražbě za 22 000 zlatých právě František Josef Materna. Nespornou výhodou byl fakt, že součástí transakce bylo i pořízení pozemků kolem továrny, což umožňovalo budoucí rozšíření provozu. Není třeba si dělat přílišných iluzí, ale je možné, že jako podpůrný argument pro koupi areálu byla skutečnost, že kolem se v této době (s výjimkou kolonie domků v Dělnické) nenacházely žádné obytné domy, takže potenciálně škodlivá výroba barev nepůsobila negativně na obyvatelstvo. Situace se ovšem poměrně rychle změnila s tím, jak se v následujících dekádách Holešovice dynamicky proměňovaly.

Maternova továrna, respektive výrobky z ní se poměrně rychle etablovaly na trhu, k čemuž bezesporu přispěla jejich kvalita a zároveň příznivé ceny. Mezi zákazníky tak získaly dobrý zvuk například nátěr na podlahy Maternol, jantarová barva na podlahy Orlice nebo Maternův porculánový email - „rychleschnoucí, nejtrvalejší pro veškeré předměty v domácnosti“ a mnohé další. Důkazem o vzestupu firmy bylo i pořízení domu s reprezentativní prodejnou a sklady na Senovážném náměstí č. p. 982. Na fasádě domu, kam se přestěhoval továrník se svou rodinou, je dodnes patrný nápis Materna a také monogram zakladatele firmy - FJM. V červnu 1899 pak továrník zakoupil od rodiny Hofrichterových pozemky přiléhající k jeho továrnímu areálu v Holešovicích se záměrem rozšířit výrobu.

Dobové reklamy firmy F. J. Materna

Český selfmademan

Úspěch firmy samozřejmě nebyl zadarmo - kromě produkce kvalitních a cenově dostupných výrobků

se Materna soustředil i na jejich propagaci. Inzeroval v mnoha dobových periodikách, každoročně vydával nezbytné katalogy a ceníky vlastních výrobků. Svou firmu také, zcela v duchu doby, prezentoval jako „první českou továrnu na barvy a laky“. Poukazování na český původ bylo tehdy, v době poměrně vyhrocených národnostních sporů mezi Čechy a Němci i latentního antisemitismu, oblíbeným postupem (zdaleka nejen Maternovým), jak přilákat ke koupi národně citící zákazníky. Zda byla Maternova továrna skutečně prvním českým podnikem, je ovšem diskutabilní. Dalším vítaným prostředkem k prezentaci výrobků byly výstavy, včetně těch velkých celonárodních konaných na „domácí“ půdě, tedy na bubenečském Výstavišti. Materna dokonce investoval poměrně významnou částku 100 zlatých do pořádání první z nich – Jubilejní zemské v roce 1891.

Katalog výstavy Obchodní a živnostenské komory v roce 1908 uvádí, že v Maternově továrně je zaměstnáno 34 dělníků, což je vzhledem ke škále produkováných výrobků překvapivě nízké číslo. O rok dříve, v roce 1907 slaví firma 25 let od svého založení, které připomíná vydáním pamětního almanachu. Výročí si všiml i tisk, konkrétně deník Národní politika, který k němu poznamenává: „V pěkném úpravném svazečku, vyzdobeném obrázky závodu, předkládá pan F. J. Materna, velkoobchodník a továrník barev, fermeží a laků, stručný nástin dějin svého podniku, který dovršuje dvacet pět let trvání svého. Historie českého selfmademana, který před lety, kdy v tomto oboru výrobním byli jsme téměř bez posic, založil závod, jenž dnes patří k nejlepším a nejsolidnějším.“

V roce 1912 Materna rozšířil továrnu o jeden blok a nechal postavit dům pro zaměstnance. Úspěchy firmy jsou o to cennější, že se pochopitelně musela vyrovnávat s velkou konkurencí. Na úrovni Prahy podnikal ve stejném oboru například Zikmund Eichler, na lokální úrovni pak vyráběla barvy a laky firma Václava Kozáka, která na počátku 20. století sídlila v Heřmanově ulici č. p. 408.

Maternovy aktivity se ale neomezovaly jen na obchod a výrobu barev. V prvních letech dvacátého století stál v čele bankovního ústavu – První české diskontní společnosti, v roce 1907 patřil mezi zakladatele České banky. V této instituci se sešel s dalšími známými osobnostmi, například nakladatelem Františkem Topičem nebo poslancem a primátorem dr. Vladimírem Srbem. Působil také ve vedení Spolku českých obchodních cestujících nebo v dobročinném Spolku pro zřízení a vydržování dětské nemocnice a chorobince v Praze.

Areál firmy Materna ve dvacátých letech 20. století

Další rodová fasáda

Během první světové války vstoupil do vedení firmy nejstarší Maternův syn Viktor. V roce 1922 odešel zakladatel firmy František Josef na odpočinek a Materna junior plně převzal vedení firmy. Na počátku dvacátých let přistoupil k dalším dílčím úpravám továrny, k jejichž provedení oslovil svého známého, se kterým se potkal v uměleckém družstvu Artěl, architekta Rudolfa Stockara (1886 1957). Ten navrhl vstupní budovu do firemního areálu s kanceláři. Krásná drobná stavba je jedním z nejryzejších příkladů tehdy moderního kubismu. Architektovi se navíc podařilo vymodelovat fasádu ve tvaru „rodového“ písmena M. Unikátní objekt v Dělnické ulici byl před několika lety obestavěn novými budovami, čímž bohužel ztratil na působivosti.

Ve dvacátých letech se firma nadále rozrůstá a začíná být patrné, že i holešovický areál, respektive jeho velikost a především poloha uprostřed de facto již rezidenční čtvrti, bude do budoucna brzdou pro další rozvoj. Do hry se tedy dostává záměr přesídlit na okraj Prahy a z tohoto důvodu zakoupil Viktor Materna na jaře 1930 pozemky v Hostivaři. Toho už se nedožil zakladatel firmy F. J. Materna, který ve věku 70 let zemřel koncem ledna 1929. Vlastní stavba nové fabriky byla zahájena v září 1930, opět podle návrhu Rudolfa Stockara. Nový provoz byl zkolaudován v lednu 1932, nějakou dobu ještě fungovaly obě továrny současně, nicméně v prosinci téhož roku Materna holešovický areál prodává. Tím se uzavírá příběh továrny na území Prahy 7, ale fabrika v Hostivaři funguje dál, a to i po smrti Viktora Materny v roce 1935. Po druhé světové válce je továrna

znárodněna a funguje pod názvem Barvy a laky, národní podnik. Po roce 1989 se začíná psát další kapitola v historii firmy, když tato přechází do soukromých rukou.

Zpátky na Sedmičku

I když od konce výroby v Holešovicích uplynulo více než devadesát let, firma se právě v těchto dnech na Sedmičku znovu vrací, byť v trochu v jiné podobě. Právě nástupnická firma Barvy a laky totiž otevírá koncem listopadu vlastní prodejnu nátěrových hmot a drogerie na rohu Letenského náměstí a ulice Nad Štolou v místech, kde byli místní zvyklí dlouhá léta nakupovat drogistické zboží.

Zpracováno dle knihy Lukáše Berného Historie První továrny na barvy a laky v Čechách, nakladatelství Hutter, 2023.

<https://www.praha7.cz/kral-barev-f-j-materna>